

INSTRUCTIONS FOR SURVIVAL

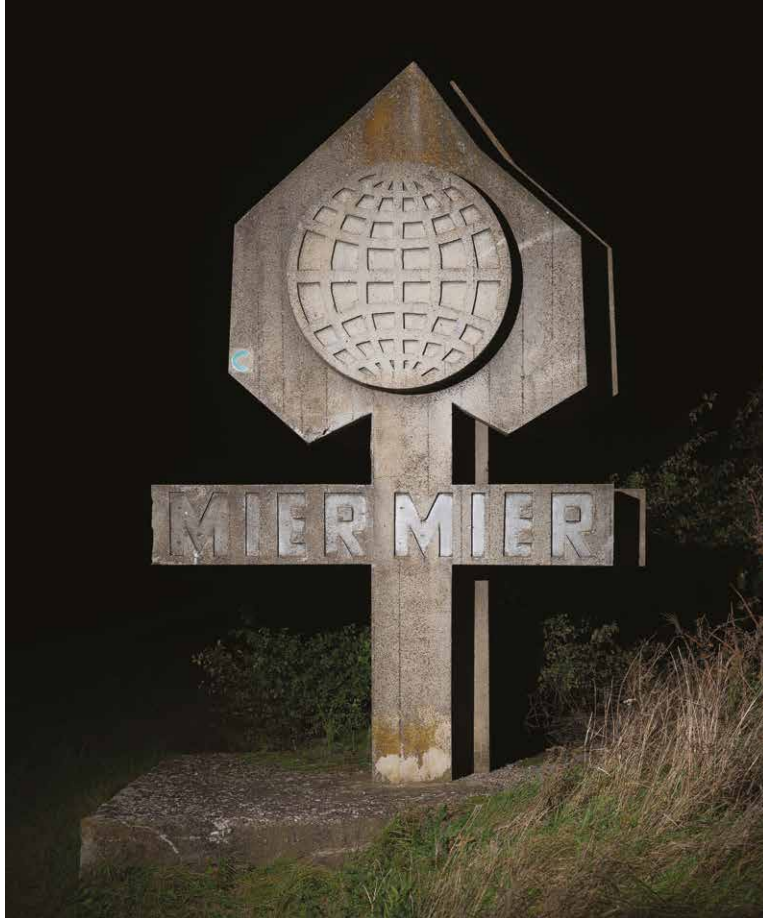
Jana Geržová / Martina Chudá / Peter Lančarič

Annotation

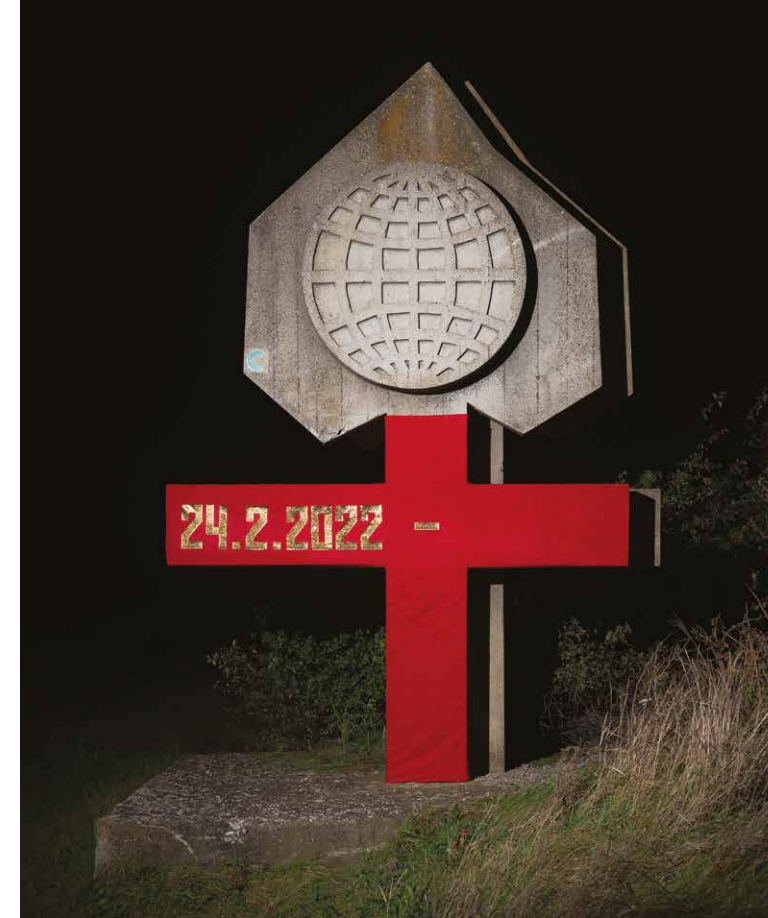
In the morning hours of 24 February, 2022 the army of the Russian Federation attacked Ukraine with the intention of controlling and subduing a neighboring sovereign state, and this aggression has been going on for more than a year. Violence in Ukraine, including attacks on civilians, has not only escalated accompanied by a mass exodus, but efforts to halt the senseless military aggression has shown that not just Ukraine but de facto the whole world has become the vassal of a dangerous man, whose delusion of establishing a “new world order” has no hesitation of threatening with weapons of mass destruction. 78 years after World War 2 ended, we find our lives embroiled in an unprecedented situation of crisis. Even after growing somewhat immune to existential threats after two years of the Covid pandemic, the brutality and cynicism of the Russian army, increasing violence, violation of civilians’ rights, bombardment of humanitarian corridors, unwillingness to negotiate, and coercion are all devastating. On the other hand, these negative emotions are balanced against the Ukrainians’ resolution to defend themselves, and the intensifying solidarity felt with refugees from this territory so menaced by war. In such crisis situations, we seek answers to elementary questions that might help us not just understand the situation but also to see ways out of it. We asked a few of artists and critics from various generations – Juraj Bartusz (b. 1933), Katarína Rusnáková (b. 1959), Omar Mirza (b. 1981), Peter Tajkov (b. 1974), Radovan Čerevka (b. 1980), Ladislav Čarný (b. 1949), Nina Vidovencová (b. 1995), Lenka Kukurová (b. 1978) with the aim of putting together a mosaic of individual perspectives with the working title of *Instructions for Survival*. In the new edition of the magazine, we have decided to address Ukrainian artists in the column who live in asylum in Slovakia, or whose work has been presented here. In Profil no. 1/2023 we started with the work of Krystyna Melnyk who was born in 1993 in Melitopol and now lives in Kyiv. In Slovakia, she had her first solo exhibition at the Gandy gallery under the title *In Front of the Pain* (December 8, 2022 – February 24, 2023). In Profil no. 2/2023 we presented Ukrainian artist Vlad Yurashko (1970), a graduate of the Kharkiv Academy of Design and Art, who lives in Slovakia, in Banská Bystrica, together with his wife Vika Shumskaya. In Profil no. 3/2023 we presented Ukrainian artist and designer Mykola Kovalenko, a graduate of the State Institute of Decorative Arts and Design in Kyiv, who has lived in Slovakia since 2015, in Bratislava, where he founded his own design studio and collaborated with the Ján Koniarek Gallery in Trnava as the main designer of the Poster Triennial, Trnava 2022. Today we add an interview with a pair of Slovak artists Martina Chudá (1990) and Peter Lančarič (1989), who intervened in public space on the Day of the Fight for Freedom and Democracy and expressed solidarity with the victims of the never-ending Russian aggression.

Martina Chudá, Peter Lančarič: Špeciálna Pietna Operácia, happening, 17. 11. 2023, intervencia do verejného priestoru.
Foto: Barbora Jurčová

Dňa 24. februára 2022 v ranných hodinách zaútočila armáda Ruskej federácie na Ukrajinu s ambíciou ovládnuť a podriať si susedný suverénny štát, a táto agresia trvá viac ako rok. Násilie páchané na Ukrajine, vrátane útokov na civilné obyvateľstvo, nielen eskaluje, pričom je sprevádzané hromadným exodom, ale pokusy o zastavenie nezmyselnej vojenskej agresie odhalili, že nielen Ukrajina, ale de facto celý svet sa stal vazalom nebezpečného človeka, ktorý s vidinou nastolenia „nového svetového poriadku“ neváha hroziť použitím zbraní hromadného ničenia. Po 78 rokoch od ukončenia druhej svetovej vojny sa nachádzame v bezprecedentnej krízovej situácii, ktorá vtrhla do našich životov, a hoci sme sa po dvojročnej covidovej pandémie stali voči existenciálnemu ohrozeniu čiastočne rezistentní, brutalita a cynizmus ruskej armády, stupňujúce sa násilie, nerešpektovanie práv civilného obyvateľstva, ostreľovanie humanitárnych koridorov, nechota dohodnúť sa či vydieranie vyrážajú dych. Tieto negatívne emócie sú na druhej strane vyvažované odhodlaním Ukrajincov brániť sa a vzrastajúcou solidaritou s ľuďmi utekajúcimi z vojnu ohrozených území. V podobných krízových situáciách hľadáme odpovede na elementárne otázky, ktoré by nám mohli pomôcť nielen pochopiť situáciu, ale aj vidieť možnosti, ako z nej von. V roku 2022 sme do štruktúry časopisu zaradili rubriku *Návod na prežitie*, v rámci ktorej sme oslovili viaceré osobnosti, umelcov a umelkyne, kritikov a kritičky slovenskej kultúry rôznych generácií –

Juraj Bartusz (1933), Katarína Rusnáková (1959), Omar Mirza (1981), Peter Tajkov (1974), Radovan Čerevka (1980), Ladislav Čarný (1949), Nina Vidovencová (1995), Lenka Kukurová (1978) –, s cieľom poskladať cez mozaiku individuálnych pohľadov niečo, čo sme si pracovne pomenovali ako *návod na prežitie*. V novom ročníku časopisu sme sa rozhodli, že do rubriky budeme ťažiskovo oslovovať ukrajinské umelkyne a umelcov, ktorí žijú v azyle na Slovensku, alebo sa u nás ich tvorba prezentovala. V Profile č. 1/2023 sme oslovili Krystynu Melnyk (1993), ktorá žije v Kyjive a prvú samostatnú výstavu s názvom *Pred bolesťou* mala na Slovensku v bratislavskej Gandy gallery (8. 12. 2022 – 24. 2. 2023). Do Profilu 2/2023 na naše otázky odpovedal Vlad Yurashko (1970), absolvent charkivskej akadémie dizajnu a umenia, ktorý žije na Slovensku, v Banskej Bystrici spolu s manželkou Vikou Shumskaya, ktorá je tiež výtvarníčka. Do ankety prispel aj ukrajinský umelec, grafik a dizajnér Mykola Kovalenko, absolvent Štátneho inštitútu dekoratívnych umení a dizajnu v Kyjive, ktorý žije od roku 2015 na Slovensku, v Bratislave, kde založil vlastné dizajnérske štúdio a spolupracoval aj s Galériou Jána Koniarka v Trnave ako hlavný dizajnér Trienále plagátu, Trnava 2022. Aktuálne sme oslovili dvojicu umelcov Martinu Chudú (1990) a Petra Lančariča (1989), ktorí na Deň boja za slobodu a demokraciu uskutočnili intervenciu do verejného priestoru a vyjadřili solidaritu s obeťami nekončiacej ruskej agresie.

The Special Reverent Operation – Martina Chudá, Peter Lančarič

Happening on November 17, 2023, intervention in public space

The happening entitled the Special Reverent Operation took place on Friday, November 17, 2023 (on the Day of Struggle for Freedom and Democracy) at 1:00 p.m. at the statue PEACE PEACE behind Trnava (48°21'47.7"N 17°27'57.2"E). It was an intervention in public space, where we turned a socialist statue celebrating peace into a monument to a war that began and did not end. The Soviet propaganda often used the symbol of peace and, paradoxically, it was the Russian Federation that disturbed the peace. The statue had the shape of a stylized flower, of which we deliberately wrapped only a part evoking a cross and, with the date of the invasion of Ukraine by the armed forces of the Russian Federation, it transformed to an imaginary monument for all victims of the "special military operation", the end of which is not in sight. The red velvet combined with gold numerals not only refers to the Red Army, but also to blood and violence, which is bitterly at odds with the original message of the socialist statue, and critically points to the invasive tactics of – unwelcome – guests. The happening had the character of a reverential, mourning event. With this symbolic act, we tried to unite the community in a collective expression of solidarity towards the victims of the never-ending war. With a minute of silence, we created space for collective introspection. With this intervention in public space, we wanted to break the wider public out of apathy and try to sensitize it again.

Špeciálna Pietna Operácia – Martina Chudá, Peter Lančarič

Happening 17. 11. 2023, intervencia do verejného priestoru

Happening pomenovaný „Špeciálna Pietna Operácia“ sa uskutočnil v piatok 17. 11. 2023 (Deň boja za slobodu a demokraciu) o 13:00 pri objekte MIER MIER umiestnenom za Trnavou (48°21'47.7"N 17°27'57.2"E). Išlo o intervenciu do verejného priestoru, v rámci ktorej sme socialistickú sochu oslavujúcu mier premenili na pomník vojny, ktorá začala a neskončila. Sovietska propaganda často využívala symbol mieru, paradoxne, je to práve Ruská federácia, ktorá mier narušila. Objekt má tvar štylizovaného kvetu, z ktorého sme zámerne obalili len časť evokujúcu kríž, a spolu s dátumom invázie ozbrojených síl Ruskej federácie na Ukrajinu sa tak stáva pomyselným pomníkom pre všetky obeť „špeciálnej vojenskej operácie“, ktorej koniec je v nedohľadne. Červený zamat v kombinácii so zlatými číslicami odkazuje nielen na červenú armádu, ale aj na krv a násilie, ktoré je v trpkom rozpore s pôvodným posolstvom socialistickej sochy, a kriticky poukazuje práve na invazívne taktiky (nevítaných) hostí. Happening mal charakter pietnej, smútočnej udalosti. Týmto symbolickým aktom sme sa snažili zjednotiť komunitu v kolektívnom vyjadrení solidarity voči obetiam nekončiacej vojny. Chvíľkou ticha sme spoločne vytvorili priestor pre kolektívnu introspekciu. Touto intervenciou do verejného priestoru chceme širšiu verejnosť vyvieť z apatie a pokúsiť sa o jej opätovné scitlivenie.

Všetky fotografie: Barbora Jurčová

Jana Geržová: Narodili ste sa v roku 1990, rok po páde železnej opony. Patríte ku generácii, ktorá nezažila vojnový konflikt bezprostredne na vlastnej koži. Napriek tomu sa téma slobody objavila vo vašej tvorbe už v roku 2019, keď ste pre výstavu Omara Mirzu Podoby slobody vytvorili objekt Slávobrána, ktorý pozostával z ostnatého drôtu, kde mali ostne, paradoxne, podobu holubíc, ktoré tradične vnímame ako symboly slobody. Táto ambivalencia sa objavila aj v inštalácii Kamufľáž, v ktorej sa holubice vytvorené z maskáčovej látky menia na agresívne vojenské lietadlá. Ako ste sa k tejto téme dostali? Bola to reflexia komunistickej minulosti (a ak áno, prečo?), migrácie, alebo vás skôr ovplyvnila negatívna atmosféra počas tretej vlády Roberta Fica, ktorý musel odstúpiť po vražde Jána Kuciaka a Marty Kušnírovej v roku 2018?

Martina Chudá: Práve tým, že som nemala bezprostrednú skúsenosť s vojnou, nevedela som si ani len predstaviť či pripustiť, že by sa také niečo v našich končinách vôbec mohlo stať. Akosi naivne som verila tomu, že sa ľudia dokážu poučiť z minulosti. Aj keď som registrovala, že vo viacerých vzdialených krajinách sa vedú vojny, nevenovala som tomu príliš pozornosť, a aj sa hanbím, že som si niekedy len s úľavou vydýchla, že sa to deje v pre mňa bezpečnej vzdialenosti, a nám nič podobné nehrozí. No potom, počas migračnej krízy v rokoch 2015 – 2016, som si začala čoraz viac uvedomovať a pripúšťať bezútešnú situáciu ľudí, pre ktorých je vojna realitou, pred ktorou sa ujsť nedá. A keď sa vám to aj fyzicky podarí, psychicky vás to poznačí na celý život. V tej dobe som si začala všímať silnú dezinformačnú vlnu šíriacu strach a nenávisť voči migrujúcemu

obyvateľstvu. Samozrejme, strach z neznámych vecí je prirodzený, no je vrcholne nehumánne ho využívať na posilnenie rasovej a inej neznášanlivosti. To bolo v podstate jedným z impulzov, ktoré ma viedli k vytvoreniu inštalácie Kamufľáž, kde už samotný názov odkazoval k dezinterpretácii. Spájaním ambivalentných symbolov či paradoxných situácií som chcela vytvoriť inštaláciu, ktorá je vo svojej podstate pacifistickou kritikou a ilustruje často bezvýhodiskovú a strastiplnú situáciu všetkých obetí. V inštalácii Slávobrána som v podstate nadviazala na tému mieru a slobody, no tento koncept som mala vymyslený ešte skôr ako vôbec došlo k vražde Marty a Jána. Opäť som spájala dva protichodné motívy, no tentokrát som sa snažila nad symbolom holubice zamýšľať viac do hĺbky. Vtedy mi prišla „vtipná“ paralela paradoxu – kombinácie protichodných symbolov (žiletkový drôt ako zábrana a tiež symbol túžby po slobode) s holubicou mieru v kontexte socializmu a jeho propagandy. Zároveň som v spôsobe inštalácie (forma brány) videla aj jasný odkaz ku koncentračným táborm a známemu heslu: „Práca oslobodzuje“. Od prvoplánovej idey som sa tak dostala k hlbšej reflexii našej minulosti a jej tieňov.

Jana Geržová: Spolu s Petrom Lančaričom, fotografom a aj vaším partnerom ste 17. 11. 2023 na Deň boja za slobodu a demokraciu uskutočnili akciu Špeciálna Pietna Operácia s odkazom na Putinov vojnový slovník, ktorý má pred domácou ruskou verejnosťou zastierať, že ide o brutálnu vojnovú agresiu voči Ukrajine. V anotácii, ktorou akciu zverejňujete, píšete o „intervencii

do verejného priestoru“, počas ktorej ste „socialistickú sochu oslavujúcu mier premenili na pomník vojny“. Ako vznikla táto silná idea, ako ste si vybrali miesto a objekt akcie, s akou symbolikou ste pracovali?

Martina Chudá: Prvotná idea a impulz prišiel od Petra. Často tou lokalitou prechádzame počas víkendových výletov do prírody. Postupne sme sa o tom začali spoločne baviť a rozvíjať možné formy prevedenia. Peter ako fotograf mal vždy blízko k aktivizmu a formálne podobnú intervenciu do verejného priestoru už realizoval.

Peter Lančarič: Prepájaniu umenia a aktivizmu som sa venoval už skôr, či už prostredníctvom sociálne angažovanej dokumentárnej fotografie alebo konceptuálnymi presahmi. V 2015 som realizoval ilegálnu výstavu – akciu s názvom *Výstava na hajzli*, ktorá prebehla na verejných toaletách počas slávnostného otvorenia obchodného domu v Trnave. Bol to subverzívny prejav nesúhlasu, kritizujúci konzumerizmus a „oligarchovo násilné“ zasadenie tohto obchodného centra do historického jadra mesta. Vytvoril som veľkoformátovú plachtu z plastových nákupných tašiek a prekryval som ňou sochy z obdobia socializmu chátrajúce vo verejnom priestore mesta. Fotografie takto obalených sôch boli vystavené nad pisoármi obchodného domu. Objekt, pri ktorom sa uskutočnila Špeciálna Pietna Operácia, sme dobre poznali. Začiatok vojny s nami otriasol, a zrazu sme sa na ňu začali pozeráť v inom svetle. Autoritatívne ideologické systémy (napríklad bývalý Sovietsky zväz alebo aj éra Putinovho vládnutia) využívajú zdanlivo logickú a príťažlivú vizualitu, ktorá slúži na ich legitimizáciu. Apropriovali sme niektoré prvky týchto vizuálnych stratégií a ich potenciál sme uviedli do kontextu sociálne-politicky angažovaného umeleckého aktivizmu. Preto sa táto intervencia konala formou happeningu, smútočného pochodu.

Martina Chudá: Silný symbolický odkaz v sebe nesie práve monument, ktorý v duchu socialistickej propagandy oslavoval mier a oslavne ho spájal práve s vtedajším režimom. V tomto kontexte je paradoxné, že práve Ruská federácia mier narušila. To sa symbolicky odráža aj v červeno-zlatej farbe textilu, ktorým sme sochu zahalili. Z tvaru objektu sme zámerne obalili len časť, ktorá evokovala kríž. Červený zamät v kombinácii so zlatými číslicami (24. 2. 2022 – dátum invázie ozbrojených síl Ruskej federácie na Ukrajinu) v sebe nesie nádyh vážnosti a pátosu, čo sme sa snažili umocniť práve formou happeningu, kedy sa publikum stalo priamou interaktívnou súčasťou celej akcie. Zdanlivo slávnostná červená tkanina v sprievode ľudí kriticky poukazuje na formálne prvky oslavných sprievodov, ktoré boli v období socializmu nástrojmi na demonštráciu moci a jej upevňovanie. Tentokrát však nešlo o stuhy či vlajky, ale o návlek v tvare kríža, ktorým sme pôvodnú oslavnú tabuľu spoločne transformovali do podoby smútočného pomníka. Po zahalení sme vyzvali komunitu k minúte ticha, ktorou sme chceli vytvoriť priestor pre kolektívnu introspekciu a spoločne tak vyjadriť solidaritu obetiam vojny. Zároveň vznikol priestor na uvažovanie o tom, do akej miery sme po viac ako roku od začiatku vojny sami sklzli do apatie.

Jana Geržová: Vaša akcia nemala podobu spektakulárneho predstavenia, jej sila je práve v tom, že pietny akt prebehol v tichosti, bez televíznych kamier. Na druhej strane píšete, že chcete „širšiu verejnú vyvíesť z apatie a pokúsiť sa o jej opätovné scitlivenie“. Myslíte si, že by na váš podnet mohla vzniknúť reťazová reakcia, ktorej výsledkom by sa všetky socialistické pamätníky formálne oslavujúce mier premenili na skutočné monumenty namierené proti nekončiacej vojne?

Martina Chudá: Tým, že sa objekt nachádza pri pomerne frekventovanej ceste, je veľká šanca, že mnohí ľudia, ktorí túto intervenciu zaregistrujú, jej aj porozumejú. Najmä v dobe aktuálnych politických zmien vo vláde Slovenska je dôležité si pripomínať, že tento konflikt neustále trvá a naša solidarita a pomoc je potrebná. Ak by sme aj touto cestou inšpirovali ostatných ľudí, alebo špeciálne aj umelcov/umelkyne k podobným akciám na území celého Slovenska, bola by

som veľmi rada. Aj tie najmenšie gestá majú význam a silu, ak sú prejavom skutočnej empatie a spolupatričnosti.

Peter Lančarič: Náš happening bol v podstate subtilnejšou formou konvenčného konceptu protestu. Som zástancom umenia existujúceho mimo galerijný priestor. Verejný priestor ponúka množstvo možností ako „materiálne“, vizuálne prejavíť nesúhlas alebo podčiarknuť sociálnu zodpovednosť, a zároveň spojiť umenie s každodenným životom. Myslím, že sa netreba zameriavať len na socialistické pamätníky alebo vytvárať len veľké umelecké diela. V kontexte aktivistického umenia má svoj význam aj angažovaný plagát nalepený v meste.

Jana Geržová: *Ruská agresia trvá už rok a deväť mesiacov. Po období intenzívnej všestrannej podpory a pomoci Ukrajine ako keby nastala únava a depresia z toho, že vidina ukončenia tejto brutálnej vojny je v nedohľadne. V situácii, keď sa nedá vylúčiť ďalšia eskalácia násillia, či dokonca expanzia ruského vojenského ťaženia smerom na západ, je ťažké sústrediť sa na rutinný život, prácu... Ak k tomu prirátame aktuálny vojnový konflikt, ktorý začal 7. októbra 2023 útokom Hamasu na izraelské územie, čo vás motivuje ráno vstať z postele a nepoddať sa frustrácii?*

Martina Chudá: Frustrácii z toho, v akom stave sa nachádza svet a spoločnosť, sa úplne nedá vyhnúť. Stačí, ak na chvíľu otvoríte sociálne siete, alebo len počúvate náhodné rozhovory vo vašom okolí. Už som si akosi zvykla na ten paralyzujúci pocit bezmocnosti, ktorý aj vo mne občas prerastie do apatie, no tá sa strieda so silnými pocitmi hnevu alebo smútku. Snažím sa teda obklopať hlavne ľuďmi, ktorí majú morálny kompas otočený správnym smerom, a robiť veci, ktoré aspoň trošku prispievajú k pozitívnej zmene v spoločnosti, aj keď len v rámci komunity. Usilujem sa veriť, že aj keď je zlo na vzostupe, dobra je v ľuďoch nakoniec viac.

Peter Lančarič: Svet sa nachádza vo veľmi nebezpečnom momente. Okrem vojnových konfliktov sme obklopení krízami, ktoré ľudstvo ešte nezažilo. Vpred ma do istej miery poháňa nádej, že potenciálne môže prísť k spoločenskému zlomu, ktorý transformuje ľudstvo. Vyvedie ho zo zajatia konšpiračných, manipulatívnych klamstiev, neznášanlivosti a necitlivosti smerom k aktívnemu altruizmu.

Martina Chudá (*1990, Trnava). Venuje sa vizuálnemu umeniu v rozličných formách, od objektov cez inštalácie až po performancie a video. V rámci svojej kontinuálnej tvorby sa zaoberá otázkami intimity, feminizmom a angažovanou spoločenskou kritikou. Základným východiskom jej diel je konceptuálny prístup. Vyštudovala animáciu a pedagogiku výtvarného umenia. Od roku 2015 je členkou Slovenskej výtvarnej únie v rámci Slovenského združenia textilných výtvarníkov TxT. Od roku 2018 je súčasťou organizačného tímu alternatívnej Galérie Výklad na pešej zóne v Trnave a členkou komunitného centra Kubik nápadov. Aktuálne pôsobí aj ako výtvarná pedagogička. Žije a tvorí v Trnave.

Peter Lančarič (*1989, Trnava). Nezávislý fotograf, ktorý v súčasnosti pôsobí aj ako odborný asistent na Katedre umeleckej komunikácie na Fakulte masmediálnej komunikácie v Trnave. V roku 2019 obhájil dizertačnú prácu s názvom *Portrét ako sociologický komunikát* pod vedením fotografa Jozefa Sedláka. Od roku 2020 je členom Združenia slovenských profesionálnych fofografov a Slovenskej výtvarnej únie. Jeho výtvarné práce disponujú výraznými autobiografickými črtami. Venuje sa však aj dokumentárnej a reportážnej fotografii. Nevyhýba sa ani konceptuálnym presahom. Aktívne pôsobí v Trnave. Je spoluzakladateľom komunitného centra Kubik nápadov (2012 – súčasnosť) a Galérie Výklad (2016 – súčasnosť).